

**EGZAMIN MATURALNY
OD ROKU SZKOLNEGO 2014/2015**

**FILOZOFIA
POZIOM ROZSZERZONY**

**ROZWIĄZANIA ZADAŃ I SCHEMATY PUNKTOWANIA
(A1, A2, A3, A4, A6, A7)**

GRUDZIEŃ 2014

Zadanie 1.1. (0–1)

Wymagania ogólne	Wymagania szczegółowe
III. Analiza i interpretacja tekstów filozoficznych [...]. Zdający rekonstruuje problemy zawarte w tekście.	II. 4. 3.) Zdający [...] przeprowadza analizę i interpretację [...] fragmentu tekstu Immanuela Kanta <i>Uzasadnienie metafizyki moralności</i> . V. 3. Zdający identyfikuje problematykę tekstu [...].

Rozwiązanie

Dobra wola.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za błędną odpowiedź lub brak odpowiedzi

Zadanie 1.2. (0–2)

III. Analiza i interpretacja tekstów filozoficznych [...]. Zdający rekonstruuje problemy zawarte w tekście. V. Umiejętności w zakresie analizy i interpretacji tekstów filozoficznych.	II. 4. 3.) Zdający [...] przeprowadza analizę i interpretację [...] fragmentu tekstu I. Kanta <i>Uzasadnienie metafizyki moralności</i> . V. 3. Zdający identyfikuje problematykę tekstu [...].
---	--

Rozwiązanie

F, P, P, F

Schemat punktowania

2pkt – za cztery poprawne odpowiedzi

1 pkt – za trzy poprawne odpowiedzi

0 pkt – za dwie poprawne odpowiedzi, jedną poprawną odpowiedź, odpowiedzi błędne lub brak odpowiedzi

Zadanie 1.3. (0–2)

III. Analiza i interpretacja tekstów filozoficznych [...]. Zdający rekonstruuje problemy zawarte w tekście filozoficznym; [...] tezy i argumenty zawarte w tekście. V. Umiejętności w zakresie analizy i interpretacji tekstów filozoficznych.	II. 4. 3) Zdający przeprowadza analizę i interpretację [...] fragmentu tekstu I. Kanta <i>Uzasadnienie metafizyki moralności</i> ; V. 3. Zdający identyfikuje problematykę tekstu [...].
---	---

Rozwiązanie

Cecha: opanowanie

Przykładowe uzasadnienie: opanowanie (bez działania dobrej woli) może być cechą złoicy dokonywającego przestępstw z tzw. „zimną krwią”.

Schemat punktowania

2 pkt – za podanie cechy i uzasadnienie

1 pkt – za podanie cechy bez uzasadnienia

0 pkt - za odpowiedzi błędne lub brak odpowiedzi

Zadanie 1.4. (0–3)

III. Analiza i interpretacja tekstów filozoficznych [...]. Zdający rekonstruuje problemy zawarte w tekście filozoficznym. V. Umiejętności w zakresie analizy i interpretacji tekstów filozoficznych.	II. 4. 3) Zdający przeprowadza analizę i interpretację [...] fragmentu tekstu I. Kanta <i>Uzasadnienie metafizyki moralności</i> ; V. 3. Zdający identyfikuje problematykę tekstu [...]. IV. Umiejętności logiczne IV. 1. Zdający w poprawny sposób wykonuje operację definiowania [...].
---	--

Przykładowe odpowiedzi

Dary przyrody to wewnętrzne przymioty charakteru człowieka, natomiast dary szczęścia to zewnętrzne uwarunkowania mające wpływ na jego życie.

Dary przyrody: np. rozsądek, dowcip

Dary szczęścia: np.: władza, bogactwo

Schemat punktowania

3 pkt – za podanie różnicy między darami przyrody a darami szczęścia – 1 pkt – oraz właściwych przykładów darów szczęścia i darów przyrody – 2 pkt (trzy elementy odpowiedzi – różnica i dwa przykłady)

2 pkt – za dwa elementy odpowiedzi

1 pkt – za jeden element odpowiedzi

0 pkt – za odpowiedź błędną lub brak odpowiedzi

Zadanie 1.5. (0–1)

III. Analiza i interpretacja tekstów filozoficznych [...]. Zdający rekonstruuje problemy zawarte w tekście. V. Umiejętności w zakresie analizy i interpretacji tekstów filozoficznych.	II. 4. 3) Zdający przeprowadza analizę i interpretację [...] fragmentu tekstu I. Kanta <i>Uzasadnienie metafizyki moralności</i> . V. 3. [...] Zdający identyfikuje problematykę tekstu [...].
---	---

Rozwiązanie

A.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za odpowiedź błędną lub brak odpowiedzi

Zadanie 1.6. (0–2)

III. Analiza i interpretacja tekstów filozoficznych [...]. Uczeń rekonstruuje problemy zawarte w tekście filozoficznym. V. Umiejętności w zakresie analizy i interpretacji tekstów filozoficznych.	II. 4. 3.) Zdający przeprowadza analizę i interpretację [...] fragmentu tekstu I. Kanta <i>Uzasadnienie metafizyki moralności</i> . V. 3. [...] Zdający identyfikuje problematykę tekstu [...].
---	--

Rozwiązanie

Zdaniem Kanta człowiek dobry nie zawsze jest szczęśliwy.

Przykładowe uzasadnienie

Dobro jest wynikiem dobrej woli, czyli czynnika wewnętrznego, natomiast szczęście to również okoliczności zewnętrzne, które często nie zależą od człowieka, np. tragiczna śmierć bliskich. Zatem człowiek dobry może być nieszczęśliwy.

Schemat punktowania

2 pkt – za poprawną odpowiedź i logiczne uzasadnienie

1 pkt – za poprawną odpowiedź bez uzasadnienia lub z błędnym uzasadnieniem

0 pkt – za odpowiedzi błędne lub brak odpowiedzi

Zadanie 1.7. (0–1)

III. Analiza i interpretacja tekstów filozoficznych [...]. Zdający rekonstruuje problemy zawarte w tekście. V. Umiejętności w zakresie analizy i interpretacji tekstów filozoficznych.	II. 4. 3.) Zdający przeprowadza analizę i interpretację [...] fragmentu tekstu I. Kanta <i>Uzasadnienie metafizyki moralności</i> . V. 3. [...] Zdający identyfikuje problematykę tekstu [...].
---	--

Rozwiązanie

Przykładowa odpowiedź

Zdaniem Kanta świadczy to o tym, że sama przyroda wyznaczyła człowiekowi jakieś inne cele niż tylko pomyślne utrzymanie przy życiu albo szczęście.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za odpowiedź błędną lub brak odpowiedzi

Zadanie 1.8. (0–2)

III. Analiza i interpretacja tekstów filozoficznych [...]. Zdający rekonstruuje problemy zawarte w tekście. V. Umiejętności w zakresie analizy i interpretacji tekstów filozoficznych.	V. 5. Zdający zestawia poglądy autora z innymi według kryterium kontynuacji, modyfikacji, przeciwstawienia. II. 4. 1.) [...] Zdający rekonstruuje i porównuje koncepcje moralnej oceny czynów, rekonstruuje wspierające je argumenty (Kantowska etyka obowiązku, utylityzm).
---	---

Odpowiedź

Nie zgodziłby się.

Przykładowe uzasadnienie

W utylityzmie intencja czynu nie ma znaczenia etycznego, ważny jest korzystny efekt działania

Schemat punktowania

2 pkt – za poprawną, odpowiedź i logiczne uzasadnienie

1 pkt – za poprawną odpowiedź i błędne uzasadnienie lub bez uzasadnienia

0 pkt – za odpowiedź błędną lub brak odpowiedzi

Zadanie 1.9. (0–2)

III. Analiza i interpretacja tekstów filozoficznych [...]. Uczeń rekonstruuje problemy zawarte w tekście. V. Umiejętności w zakresie analizy i interpretacji tekstów filozoficznych.	V. 5. Zdający zestawia poglądy autora z innymi według kryterium kontynuacji, modyfikacji, przeciwstawienia. II. 4. 1.) [...] Zdający rekonstruuje i porównuje koncepcje moralnej oceny czynów (etyka Hume'a i Kantowska etyka obowiązku)
---	---

Odpowiedź

Nie zgodziłby się.

Przykładowe uzasadnienie

Kant twierdzi, że człowiek posiada rozum, za pomocą którego może, a nawet powinien panować nad pożądaniem, instynktami, uczuciami i skłonnościami.

Schemat punktowania

- 2 pkt – za poprawną, odpowiedź i logiczne uzasadnienie
- 1 pkt – za poprawną odpowiedź bez uzasadnienia lub z błędnym uzasadnieniem
- 0 pkt – za odpowiedź błędną lub brak odpowiedzi

Zadanie 1.10. (0–2)

III. Analiza i interpretacja tekstów filozoficznych [...]. Uczeń rekonstruuje problemy zawarte w tekście. V. Umiejętności w zakresie analizy i interpretacji tekstów filozoficznych.	V. 5. Uczeń zestawia poglądy autora z innymi według kryterium kontynuacji, modyfikacji, przeciwstawienia.
---	---

Odpowiedź

Kant zgodziłby się z twierdzeniem Kartezjusza.

Przykładowe uzasadnienie

Obaj twierdzą, że wola (i rozum) są najważniejszymi narzędziami poznawczymi człowieka.

Schemat punktowania

- 2 pkt – za poprawną odpowiedź i logiczne uzasadnienie
- 1 pkt – za poprawną odpowiedź bez uzasadnienia lub z błędnym uzasadnieniem
- 0 pkt – za odpowiedź błędną lub brak odpowiedzi

Zadanie 1.11. (0–2)

III. Analiza i interpretacja tekstów filozoficznych [...]. Zdający rekonstruuje problemy zawarte w tekście. V. Umiejętności w zakresie analizy i interpretacji tekstów filozoficznych.	II. 4. 2.) Zdający formułuje rozwiązania przykładowych dylematów moralnych odwołujących się do stanowiska I. Kanta.
---	---

Rozwiązanie

Odpowiedź: Pani Iksińska

Przykładowe uzasadnienie:

Pani Iksińska uważa, że jej obowiązkiem moralnym jest opłacanie rachunków za usługi, z których korzysta, ponieważ ta zasada, według niej, powinna być obowiązującym prawem (służy dobru ogółu).

Schemat punktowania

2 pkt – za poprawną, odpowiedź i logiczne uzasadnienie

1 pkt – za poprawną odpowiedź bez uzasadnienia lub z błędnym uzasadnieniem

0 pkt – za odpowiedź błędną lub brak odpowiedzi

Zadanie 1.12. (0–1)

III. Analiza i interpretacja tekstów filozoficznych [...]. Zdający rekonstruuje problemy zawarte w tekście.	II. 4. 1.) Zdający rekonstruuje i porównuje koncepcje moralnej oceny czynów, rekonstruuje wspierające je argumenty.
---	---

Rozwiązanie

C.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za odpowiedź błędną lub brak odpowiedzi

Zadanie 1.13. (0–1)

II. Zdający porównuje rozwiązania tego samego problemu [...] III. Analiza i interpretacja tekstów filozoficznych [...]. zdający rekonstruuje problemy zawarte w tekście. V. Umiejętności w zakresie analizy i interpretacji tekstów filozoficznych.	II. 4. 1.) Zdający rekonstruuje i porównuje koncepcje moralnej oceny czynów, rekonstruuje wspierające je argumenty.
---	---

Rozwiązanie

B.

Schemat punktowania

1 pkt – za poprawną odpowiedź

0 pkt – za odpowiedź błędną lub brak odpowiedzi

Zadanie 2. (0–2)

III. Analiza i interpretacja tekstów filozoficznych [...]. Zdający rekonstruuje problemy zawarte w tekście. V. Umiejętności w zakresie analizy i interpretacji tekstów filozoficznych.	V. 5. Zdający zestawia poglądy autora z innymi według kryterium kontynuacji, modyfikacji, przeciwstawienia
---	--

2.1. Przykładowa odpowiedź

Zdaniem Schopenhauera Kantowska koncepcja „dobrej woli” jako dobra absolutnego jest wewnętrznie sprzeczna, bo dobro jest względne i definiowane zawsze przez konkretne cele woli, więc dobro najwyższe oznaczałoby spełnienie wszystkich celów woli i ustanie wszelkich pragnień. Jeśli więc coś można w ogóle nazwać dobrem najwyższym to zanik woli, bezwolność.

2.2. Przykładowa odpowiedzi:

Kant i Schopenhauer uważają, że dobro etyczne (cnota) nie ma związku ze szczęściem.

Schemat punktowania

- 2 pkt – za poprawną odpowiedzi 2.1. i 2.2.
- 1 pkt – za poprawną odpowiedź 2.1. lub 2.2.
- 0 pkt – za odpowiedzi błędne lub brak odpowiedzi

Zadanie 3 (0–1)

III. Analiza i interpretacja tekstów filozoficznych [...]. Uczeń rekonstruuje problemy zawarte w tekście. V. Umiejętności w zakresie analizy i interpretacji tekstów filozoficznych.	V. 5. Uczeń zestawia poglądy autora z innymi według kryterium kontynuacji, modyfikacji, przeciwstawienia.
---	---

Rozwiązanie

B.

Schemat punktowania

- 1 pkt – za poprawną odpowiedź
- 0 pkt – za odpowiedź błędną lub brak odpowiedzi

Zadanie 4 . (0–25)

Wymagania ogólne

II Tworzenie wypowiedzi

Zdający formułuje podstawowe pytania (problemy) oraz tezy filozoficzne; porównuje różne rozwiązania tego samego problemu; jasno prezentuje własne stanowisko [...]; popiera je rzetelną argumentacją oraz przykładami; prawidłowo posługuje się pojęciami filozoficznymi [...].

Temat 1.

Jakie są pozytywne, a jakie negatywne aspekty wątpienia?. Rozważ, odwołując się do podanego cytatu i innych koncepcji filozoficznych.

W nowożytnej filozofii wystarczająco często mówiło się o tym, że wszelka spekulacja zaczyna się od wątpienia; ja natomiast szukałem nadaremnie wyjaśnienia, na czym polega różnica pomiędzy wątpieniem a rozpaczą. Wątpienie wyraża rozpacz myśli, rozpacz wyraża rozpacz osobowości [...]. Wątpienie jest cechą wewnętrzną samego procesu myślenia, a w swoim zwątpieniu zachowuję się tak bezosobowo, jak to jest tylko możliwe. Przyjmuję teraz, że dzięki wątpieniu myślenie odnajdzie to, co absolutne, i na tym spocznie, ale spocznie nie na skutek dokonanego wyboru, lecz z powodu tej samej konieczności, z powodu, której człowiek zwątpił; zarówno wątpienie, jak i zaniechanie go jest pochodną konieczności. Na tym polega podniosłość wątpienia.

S. Kierkegaard, *Albo-albo*, tom II., Warszawa 2010 r.

Przykładowa realizacja

Jeśli spojrzeć na filozoficzne losy pojęcia „wątpienia”, uwidacznia się podwójny charakter tego zjawiska, który pozwala mówić zarazem o negatywnym i pozytywnym jego wymiarze. Negatywny aspekt wyraża się najogólniej w tym, że wątpienie stanowi konieczny

element doświadczenia człowieka, który też stale doświadcza swojej słabości, ułomności, ograniczeń. Jest ono zatem wyrazem niedoskonałej kondycji ludzkiej, która odnajduje się w równie niedoskonałym świecie. Pozytywny aspekt wiąże się natomiast z faktem, że tak rozumiane wątplenie jest zazwyczaj początkiem poszukiwań lepszego świata i staje się drogą odkrywania w egzystencji człowieka elementów różnie rozumianej „doskonałości”. Jest ono więc możliwością, by nie zatracić się w egzystencjalnej rozpacz, by w mroku istnienia odnaleźć jasne punkty oparcia.

W swojej pracy odniosę się do koncepcji filozoficznych, które stworzyły podstawy zasad wątplenia jako metody badawczej.

Wątplenie jako obowiązująca zasada filozofowania została sformułowana w starożytnej Grecji przez Sokratesa, który zwykł powiadać: „wiem, że nic nie wiem”. Sokratejski sceptycyzm opisał Platon w różnych (wczesnych) dialogach, aby ukazać stosunek filozofii do mitu, który nie zawierał w sobie tyle samo prawdy co rozum. Ponieważ dla Sokratesa najważniejsze kwestie dotyczyły dobrego życia, ciężar myślenia spadał na wątpliwości etyczne, kierujące swą moc wobec potęgi tradycji przekazującej zasady działania niejako bezrefleksyjnie. Celem wątplenia filozofa stało się zatem ukazanie przypadkowości i jednostronności pewnych zasad etycznych, które powinny zostać wyniesione przez myślenie na poziom ponadindywidualny, aby mogły stać się moralne.

Innym znanym sceptykiem starożytności był Pyrron z Elidy. Jego rozważania, podobnie jak u Sokratesa, miały charakter praktyczny. Według filozofa nie wiemy w zasadzie niczego o własnościach rzeczy, dlatego należy zawiesić sąd o nich (epoché), ponieważ tylko w ten sposób można osiągnąć upragniony spokój umysłu (ataraksja). Warto tutaj również wspomnieć o Sekstusie Empiryku, który w traktacie „Przeciwko matematykom” podał w wątpliwość zasady matematyczne, uznane wcześniej jako niepodważalne. Także ten filozof argumentował, że zawieszenie (powątpiewalnych) sądów o rzeczywistości zapewni spokój ducha.

Poglądy wspomnianych filozofów łączy przekonanie o ostatecznie pozytywnym wymiarze wątplenia, które „służy” intelektualnej misji oddzielania przesądów i zwykłych mniemań (doxa) od prawd rozumu. I też trzeba krytycznie podkreślić, że wątplenie mogło mieć ten pozytywny wymiar właśnie dlatego, że nie było radykalne, wszak niewątpliwie nie obejmowało samego rozumu jako podstawowej władzy poznawczej człowieka.

Upadek świata starożytnego, najpierw greckiej polis, a następnie imperium rzymskiego, był pewnym powodem do niepokoju i niepewności wobec własnego losu. Tę niepewność życia w świecie widzialnym pogłębiło chrześcijaństwo, poszukując jednak wyższego porządku, który pozostawał niewidzialny. Takie też było przesłanie filozofii św. Augustyna w jego „Państwie Bożym”, gdzie wątpiąc w znaczenie świata ziemskiego, autor wyraził swoją nadzieję na inny, lepszy świat. W ten sposób słynna zasada św. Augustyna „wątpię, więc myślę” stała się zwrotem ku wewnętrznemu światu, gdzie wiara w Boga zapewnia poczucie bezpieczeństwa.

Jednak świat budowany na podstawie chrześcijańskiej zasady wcale nie był tak pewny, jak się wydawało. Epidemia dżumy w 1348 roku spustoszyła Europę, przez co pojawiły się wątpliwości w sprawiedliwość na ziemskim świecie, który miałby być urządzony wedle nakazów Boga. Późniejsze odkrycia geograficzne nasunęły wątpliwości w określony porządek ziemski, podczas gdy teoria Kopernika zachwiała wiarą w centralne miejsce Ziemi w kosmosie. Osamotnienie człowieka pogłębił ostatecznie Marcin Luter, który wzbudził pewien niepokój u katolików, przez co pojawiła się wątpliwość co do pewności wobec własnego zbawienia.

Odkąd świat średniowieczny, zarówno widzialny, jak i niewidzialny, nie umożliwiał już pewności, filozofowie próbowali bądź to uczynić z wątplenia postawę, bądź poszukiwali jakiegoś wyjścia z wątplenia w myśleniu. Do pierwszych zaliczyć można Michela de

Montaigne'a. Wątpienie było dla autora „Prób” sposobem na to, by nie poddawać się przesądom i pseudoprawdom, by zachować przytomność i niezależność umysłu. Natomiast dla Blaise Pascala, wątpienie było sposobem zachowania wiary (zakład Pascala).

U obu wspomnianych filozofów zasadą było myślenie, a inspiracją dla tej zasady – filozofia św. Augustyna. Ideę tę rozwinął później Kartezjusz w powiedzeniu „myślę, więc jestem”. Dla Kartezjusza wątpienie obejmowało poszczególne twierdzenia po to, by móc dotrzeć do takich, w które zwątpić się nie da. Było zatem metodą uzyskiwania wiedzy pewnej. Od czasu Kartezjusza i teoretycznego zastosowania zasady „sceptycyzmu metodycznego”, wykorzystującego w badaniach język matematyki, nasza wiedza fizyczna i techniczna niewątpliwie pozyskały dla siebie ogromny impet rozwojowy. Jednakże mimo że Kartezjańskie wątpienia posiada – zgodnie z intencją filozofa – wyraźnie pozytywny charakter, spełniający się w obietnicy osiągnięcia stabilnego poznania, to ujawnia ono i swoją niepokojącą stronę. Na marginesie sceptycyzmu Kartezjusza można bowiem zadać pytania: Czy warto wątpić we wszystko? Czy cena nie jest zbyt duża, jeśli z olbrzymiego arsenału przekonań, które budują pewną spójną wizję świata, ostaje się jedynie kilka podstawowych prawd?

Tytułem podsumowania rozważań można powiedzieć, że wątpienie leży jednak gdzieś pomiędzy rozpaczą a „dobrą nowiną”. Niedoskonałość wielu rzeczy, w tym także nas samych, każe nam wątpić, budząc niepokój egzystencjalny i poznawczy. Ale też świadomość niedoskonałości wyrażająca się w akcie wątpienia nie karmi się rozpaczą a nadzieją. Że mianowicie istnieją rzeczy, na których wątpienie będzie musiało się zatrzymać, że ma ono swoje granice.

Poziom wykonania zadania

- I. Stanowisko jasno sformułowane – 3 punkty
 - II. Uzasadnienie stanowiska:
 - a) adekwatne – 2 punkty
 - b) trafne – 4 punkty
 - c) pogłębione – 4 punkty
 - d) krytyczne – 4 punkty
 - e) zawierające nawiązania do innych dziedzin kultury – 4 punkty
 - III. Kompozycja pracy – poprawna i przejrzysta – 2 punkty
 - IV. Poprawność językowa – 2 punkty
- Za wypracowanie przyznano łącznie 25 punktów

Temat 2.

W odniesieniu do znanych Ci koncepcji filozoficznych przedstaw argumentację przeciwko przedstawionej poniżej tezie Edwarda O. Wilsona.

Jeżeli mózg jest maszyną składającą się z dziesiątek miliardów komórek nerwowych, a umysł może być w jakiś sposób wyjaśniony, jako sumaryczny rezultat skończonej liczby chemicznych i elektrycznych reakcji, możliwości ludzkie nie są nieograniczone – jesteśmy istotami biologicznymi, a nasze dusze nie mają niezależnego bytu. Jeśli rodzaj ludzki wyewoluował drogą darwinowskiego doboru naturalnego, nasz gatunek stworzył nie Bóg, ale genetyczny traf i wymogi środowiska. Bóstwa można szukać jeszcze u początków podstawowych jednostek materii, kwarków i powłok elektronowych, ale nie u początków gatunków. Bez względu na to, jakimi metaforami i wyobrażeniami przyozdabialibyśmy ten prosty wniosek, stanowi on filozoficzną spuściznę ostatniego stulecia badań naukowych.

Nie wydaje się, aby można było pominąć to wyraźnie niepociągające twierdzenie. Stanowi zasadniczą, podstawową hipotezę, która pozwala poważnie rozważać kondycję ludzką. Bez niej nauki humanistyczne i społeczne nie mogą wykroczyć poza opis zewnętrznej postaci zjawisk i znajdują się w takiej sytuacji, w jakiej byłaby astronomia bez fizyki, biologia bez chemii i matematyka bez algebry. Wraz z jej przyjęciem natura ludzka może stać się przedmiotem badań w pełni empirycznych, biologia może zacząć służyć wychowaniu w duchu liberalnym, a nasza świadomość może zostać znacznie i w sposób rzetelny wzbogacona.

[...] umysł ludzki skonstruowany został w sposób, który skazuje go na podstawowe ograniczenie i zmusza do czynienia wyborów przy użyciu tylko biologicznych narzędzi. Jeśli umysł wykształcił się w drodze doboru naturalnego, to nawet zdolność wyboru określonych sądów estetycznych i wierzeń religijnych musiała powstać w wyniku tego samego mechanicznego procesu. Zdolność ta jest bezpośrednią adaptacją do dawnych środowisk, w których rozwijała się populacja naszych przodków, lub co najwyżej konstrukcją narzuconą wtórnie przez głębsze, trudniejsze do zauważenia działania, jakie ongiś były adaptacyjne w ścisłym, biologicznym sensie.

Istota tego wywodu sprowadza się do tego, że mózg istnieje, ponieważ sprzyja przetrwaniu, oraz mnożeniu się genów decydujących o jego budowie. Umysł ludzki jest urządzeniem, które służy przetrwaniu i reprodukcji, a rozum jest jedną z jego wielu technik. [...] Intelkt nie jest skonstruowany po to, aby rozumieć atomy czy nawet samego siebie, lecz aby sprzyjać przetrwaniu ludzkich genów. Ktoś, kto się nad tym zastanawia, wie, że jego życie jest w jakiś niepojęty sposób kierowane przez biologiczną ontogenezę, mniej lub bardziej stały porządek faz życia. Czuje, że pomimo całej energii, rozsądku, miłości, dumy, gniewu, nadziei i obaw cechujących gatunek – ostatecznie może być tylko pewien, iż przyczynia się do powtórzenia tego samego cyklu”

E. Wilson, *O naturze ludzkiej*, roz. I., Warszawa 1988 r.

Przykładowa realizacja

Edward Wilson stawia tezę, że istota ludzka jest w całości produktem ewolucji, zgodnie z teorią doboru naturalnego sformułowaną przez Karola Darwina. Stanowisko to, zakładające, że człowiekiem rządzą mechanizmy adaptacji i reprodukcji materiału genetycznego, rozwija Wilson, szkicując trzy tezy szczegółowe. Po pierwsze, z tego, iż człowiek jest produktem ewolucji, wynikać ma także i to, że wszystkie jego potrzeby, preferencje, a nawet wybory również są biologicznie uwarunkowane. Po drugie, władze poznawcze, na czele z rozumem i intelektem, mają być jedynie narzędziem pozwalającym gatunkowi ludzkiemu na przetrwanie i dostosowywanie się do otoczenia. Po trzecie, Wilson sugeruje, że dopiero przyjęcie tych ewolucjonistycznych i biologicznych założeń pozwoliłoby na rozwinięcie i rzetelne realizowanie celów poznawczych nauk społecznych czy – szerzej – nauk o człowieku.

Stwierdzenie, że preferencje i wybory – Wilson mówi o wyborach estetycznych i religijnych – są zdeterminowane procesem ewolucyjnym, każe podać w wątpliwość fenomen ludzkiej wolności. Przyjęcie tego założenia oznaczałoby bowiem, że decyzje człowieka mogłyby wyglądać inaczej, gdyby tylko inaczej potoczyły się koleje jego ewolucyjnego rozwoju. Wolność człowieka do samostanowienia byłaby więc jeśli nie niemożliwa, to przynajmniej w wysokim stopniu ograniczona. Jednakże już średniowieczni filozofowie, a wymienić można tu św. Augustyna czy św. Tomasza z Akwinu, przekonywali, że wolna wola istnieje.

Szczególnie ciekawego argumentu przeciwko tezie Wilsona można doszukać się jednakże w oświeceniowej filozofii królewieckiego myśliciela Immanuela Kanta. Filozof ten

dowodził, że człowiek może być rozpatrywany dwojako. Po pierwsze, można go traktować jako gatunek naturalny, jako istotę materialną, przyrodniczą, wówczas też – zgodnie z prawami przyrody – człowiek całkowicie podporządkowany jest koniecznym zależnościom przyczynowo-skutkowym, co wyklucza jego wolność. Z drugiej zaś strony, człowieka można traktować także jako istotę noumenalną, inteligibilną, która podlega prawom rozumowym, wymykając się konieczności uwarunkowań przyrodniczych, będąc tym samym istotą wolną. W przekonaniu Kanta ludzki rozum jest w stanie dowodzić trafności obu tych przeciwstawnych tez, co oznacza, że opowiedzenie się za stanowiskiem determinizmu wcale nie musi pociągać za sobą całkowitej negacji ludzkiej wolności. Okoliczność tę określał Kant mianem antynomii rozumu. Twierdzenie Wilsona, że biologiczny i ewolucyjny determinizm musi wykluczać istnienie wolnej woli, wydaje się zatem nie do końca oczywiste.

Można także nie zgodzić się z Wilsonem odnośnie do tego, że ludzkie władze poznawcze są tylko i wyłącznie narzędziem adaptacji i walki o przetrwanie. Gdyby rozum faktycznie był tym, co pozwala ludziom przetrwać i służy jedynie samozachowaniu, to nie powinniśmy chwalić tych, którzy gotowi byli poświęcić swoje życie w imię przekonań, które dyktował im między innymi rozum. W takim przypadku powinniśmy hołubić tylko tych, którzy zabiegają o własne biologiczne przetrwanie. Dzieje kultury dowodzą jednak, że stworzone i kultywowane przez człowieka ideały, takie jak honor czy ojczyzna, były niejednokrotnie powodem śmierci, właśnie – w imię wyższych wartości. Historia filozofii jako przykład podaje zaś postać Sokratesa, który w Platońskim „Kritonie” powiadał, że nie chodzi o to, aby żyć za wszelką cenę, ale o to, by żyć godnie, co oznaczało dlań – zgodnie z rozumem. To bowiem nic innego jak kierownictwo rozumu, a dokładniej – racjonalne wnioskowanie i rozważanie argumentów, doprowadziło Sokratesa do decyzji, by spożyć cykutę.

Teza Wilsona, że dopiero wraz z przyjęciem założenia ewolucjonizmu i biologicznego determinizmu, rozwinąć mogą się autentyczne nauki społeczne, też zdaje się być obarczona pewnymi brakami. Zakłada się tu bowiem, że celem badań nad człowiekiem i kulturą jest wyjaśnianie teoretyczne. Oczywiście trudno wyobrazić sobie współcześnie astronoma, który pozbawiony byłby możliwości odwołania się do praw sformułowanych na gruncie fizyki w celu wyjaśnienia bądź przewidywania ruchu planet. Otwartym pozostaje jednak pytanie, czy na tym właśnie polegać ma działalność badaczy zainteresowanych człowiekiem oraz jego kulturą. Otóż począwszy od połowy XIX stulecia w filozofii sformułowano tezy, zgodnie z którymi nauki humanistyczne wcale nie muszą posługiwać się metodami badawczymi zapożyczonymi z nauk przyrodniczych. Przykładowo, niemiecki filozof Wilhelm Dilthey przeciwstawiał nauki przyrodnicze naukom humanistycznym, które sam określał mianem „nauk o duchu”, zwracając uwagę, że te pierwsze posługują się metodą wyjaśniania, drugie zaś mają na celu rozumienie innego człowieka oraz jego kultury. Poglądy Diltheya wpisują się w szerszy nurt tak zwanego antynaturalizmu, do którego zaliczyć można także takich filozofów kultury jak Wilhelm Windelband czy Heinrich Rickert.

Współczesna nauka zwraca także uwagę, że ewolucja jest nie tylko ewolucją gatunku, ale również ciągłą zmianą jego otoczenia. Najlepszym przykładem jest tu właśnie człowiek, który, będąc niejako zwieńczeniem procesów ewolucyjnych, zapewnia sobie przetrwanie nie tyle na drodze bezwarunkowego dostosowywania się do otoczenia, ale poprzez jego świadome i inteligentne przekształcanie, czego efektem są przecież dzieje ludzkiego rozwoju i cywilizacji.

Przedstawione tu argumenty mogą wprawdzie nie dyskwalifikować głównej tezy Wilsona, głoszącej, że człowiek jest w całości rezultatem ewolucji, a jego władze poznawcze służą wyłącznie biologicznemu przetrwaniu, pozwalają jednakże dostrzec racje tkwiące za stanowiskiem odmiennym. Stanowiskiem, które protestuje przeciwko redukowaniu człowieka do istoty jedynie biologicznej i „zaprogramowanej” na biologiczne trwanie. Poglądem, który widzi w nim istotę twórczą, wolną i wymykającą się wszelkim uproszczeniom.

Poziom wykonania zadania

I Stanowisko jasno sformułowane – 3 punkty

II Uzasadnienie stanowiska:

f) adekwatne – 2 punkty

g) trafne – 4 punkty

h) pogłębione – 4 punkty

i) krytyczne – 4 punkty

j) zawierające nawiązania do innych dziedzin kultury – 4 punkty)

III. Kompozycja pracy – poprawna i przejrzysta – 2 punkty

IV. Poprawność językowa – 2 punkty

Za wypracowanie przyznano łącznie 25 punktów

Kryteria oceniania wypracowania z filozofii

Kryterium		Punktacja		Max. liczba punktów	
				25	
I Sformułowanie stanowiska	Jasne sformułowanie stanowiska (tezy lub hipotezy), które lokuje się w problematyce pracy.	3		3	
	Stanowisko lokuje się w problematyce pracy, ale jest sformułowane nieprecyzyjnie.	2			
	Niejednoznaczny związek między stanowiskiem a problematyką pracy lub brak stanowiska, a jedynie kontekst wskazuje na przekonania zdającego.	1			
II Uzasadnienie stanowiska	a) Adekwatne	Uzasadnienie jest bezpośrednio odniesione do stanowiska (wszystkie argumenty wiążą się ze stanowiskiem i przyjętym sposobem rozwiązania problemu).	3	3	18
		Luźny związek uzasadnienia ze stanowiskiem – zdający dostarcza argumentów w sprawie drugorzędnych elementów przyjętego rozwiązania problemu.	1		
	b) Trafne	Uzasadnienie poprawne zawierające argumenty za przyjętym rozwiązaniem problemu i przeciw przyjętemu rozwiązaniu – kontrargumenty (argumenty zgodne oraz logicznie poprawne za przyjętym rozwiązaniem problemu i przeciw przyjętemu rozwiązaniu).	4	4	
		Odwołania do wiedzy nie zawierają błędów rzeczowych i logicznych.			
		Uzasadnienie na ogół poprawne zawierające argumenty za przyjętym rozwiązaniem problemu i przeciw przyjętemu rozwiązaniu (poprawne oraz na ogół logiczne). Nieliczne usterki rzeczowe i jeden błąd logiczny.	3		
		Na ogół poprawne argumenty tylko za przyjętym rozwiązaniem problemu . Nieliczne usterki rzeczowe i jeden błąd logiczny.	2		
Argumenty błędne. Rozumowanie zawiera sądy wzajemnie sprzeczne, zawiera rozumowania <i>non sequitur</i> . Liczne błędy rzeczowe (w tym rażące) i logiczne.	1				

	c) Poglębione	Rozbudowana argumentacja i kontrargumentacja. Zdający posługuje się więcej niż 1 argumentem za swoim stanowiskiem i więcej niż 1 argumentem podważającym stanowisko; rozpatruje problem z więcej niż 1 punktu widzenia). Argumenty są ważne (istotne), ich wprowadzenie uzasadnione jest przez zdającego. Swobodne posługiwanie się wiedzą i terminologią filozoficzną.	4	4	
		Argumentacja zrównoważona – zdający posługuje się przynajmniej 1 ważkim argumentem i 1 kontrargumentem. Uzasadnienie argumentacji wystarczające dla zrozumienia stanowiska zdającego. Sporadyczne użycie pojęć filozoficznych.	3		
		Argumentacja wąska – zdający przywołuje jedynie argumenty, a brak kontrargumentów lub odwrotnie. Uzasadnienie argumentacji ogólnikowe. Pojedyncze użycie pojęć filozoficznych lub ich brak.	2		
		Argumentacja wąska –zdający przywołuje jedynie argumenty, a brak kontrargumentów lub odwrotnie. Argumenty lub kontrargumenty nieistotne (drugorzędne). Uzasadnienie powierzchowne (infantylny).	1		
	d) Krytyczne	Uzasadnienie obejmuje analizę krytyczną argumentów i kontrargumentów, zdający rozważa racje przemawiające na rzecz danych argumentów i uzasadnia wprowadzenie kontrargumentów.	4	4	
		Analiza krytyczna obecna, ale w stopniu niewystarczającym, np. bez uzasadnienia kontrargumentacji.	2		
	e) Nawiązania do innych dziedzin kultury	Zdający swobodnie nawiązuje/wykazuje związek między filozofią a innymi dziedzinami kultury (literaturą, sztuką).	3	3	
Zdający w niewielkim stopniu nawiązuje do innych dziedzin kultury.		2			
III Kompozycja pracy	Poprawna i przejrzysta kompozycja pracy – wyodrębnione i konsekwentnie uporządkowane części pracy niezbędne do jasnego sformułowania i uzasadnienia stanowiska.	2	2		
	Zaburzenia w kompozycji pracy.	1			
IV Poprawność językowa	Praca napisana językiem komunikatywnym i na ogół poprawnym pod względem składniowym, leksykalnym, frazeologicznym, fleksyjnym, ortograficznym i interpunkcyjnym.	2	2		
	Praca napisana językiem w większości komunikatywnym. Występują błędy fleksyjne, leksykalne, frazeologiczne, ortograficzne i interpunkcyjne.	1			